

Lucea pullca & graves 7674

IOACHIMI FORTII
Ringelbergii Antuerpiani Rethorica, nunc demum tersissime emendata, & obseruationibus quibusdam illustrata, Per Antonium Anglum.

~~7674~~

P A R I S I I S.

Apud Ioannem Macæum, In claustrò
brunello ad insigne scuti Britannia.

1536.

N tibi studiosa iuuentus : rursus
 prodit Ioachimi rethorica , v
 rum longe emendatiusquàm an
 tea, vt nihil sit, quod in ea desis
 deres. Hac vero, citra tedium vl
 lum (tanta lucet breuitate) rationem dicendi
 pro voto assequi poteris. Age igitur , datoque
 operam, vt huic nostro labori tuus candor res
 spondeat: & tantisper vigiliis, professorum op
 timarum artium , candidatorum que politioris
 literaturæ fruerè, dum illi vel sua postponunt,
 vt tibi cumulatissime satisfaciant. Bene vale.

Ad autorem defunctum qui dum vis
 ueret claudus erat, carmen

Antonii Angli,

Te tardum pedibus (testes sunt lumina) vidi:
 Pensauit tardos iam tua fama pedes.
 Illa celer currit mundi per deuia: sic tu
 Corpore non visus, no mine visus eris.

*...dolemus dicendi que in se absolute sunt...
...annus est bene dicere, hic est qua ante dicimus, et qua cetero
...atoris appellat, cuius artifex et cetero ut cetero ut cetero ut cetero qui la
... agit no qui precepta dat prout hoc nomen ratiomus hic ac*

OACHIMI FORTII

Kingelbergii Antuerpiani Rheto
rica, Petro Stellæ legum professori peritissimæ
deuota.

[Rhetorices, ac oratoris
descriptio.

R H E T O R I C E N vocant be
ne dicendi scientiã. Distat à dia
lectica, quòd neruos omnes, &
robur orationis totius petimus à
dialecùcis, ornatum à rhetoricis.

Aut quod dialectice tanquam primas causæ li
neas ducit. Rhetorice viuos addit colores.
Orator est vir bonus dicendi peritus. Ab Rhe
tore & declamatore distat, quòd orator dicitur,
qui causas veras agit. quales fuere Cicero
ac Demosthenes. Rhetor vero, professor Rhè
torices. Declamator, qui causas fictas agit ex
ercitiu gratia. Item orationes, oratoris sunt, vt
orationes Ciceronis ac Demosthenis. decla
matiões, declamatoris, vt declamatiões **Quin**
tiliani. Dicere hic vocamus, apte, copiose, & di
stincte loqui. Proinde in hisce rhetorices præ
ceptionibus hunc seruabimus ordinẽ. Primum
caussarũ genera distinguentur, Inde tradentur
inventionis, siue orationis partes, Exordium,
narratio, diuisio, confirmatio, confutatio,

*...quod seveconit
...ca pene magi
...nere
...hæc est qu
...Orat
...dialec
...ora
...Quintil.
lib. 12
...lat
...sent
...fab*

Diff. oraz
tor decla
matoris
& Rheto
ris.

Operis di
tributio
*...in
...sed orationis di
...mitionis par
...pino in
...quæ
...hæc*

IOA. FORTII RING.

conclusio, non pratermissis in conclusione adfectibus. Postremo sequentur reliqua quatuor oratoris officia, dispositio, eloquentio, memoria, pronunciatio.

De tribus causarum generibus.

Quo facilius intelligamus causarum genera, dicendum quid proprie causam vocemus. Hæc aliquando significat id, ex quo, propter quod, per quod, siue à quo aliquid fit. Eiusmodi causæ quatuor sunt: efficiens, materia, forma, finis: quas in dialectica descripsimus. Sæpenumero ponitur pro ratione, ut apud Ovidium, Tempora cum causis latium digesta per annum,

Causa,
forensis

actio.

Lapsæque sub terras, ortæque signa canam.
Interdum accipitur pro actione omni, quam in foro, aut in senatu habemus. Sic dicimus tria esse causarum genera: demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. E quibus tamen magis proprie causâ vocatur, quæ iudicialis est.

Demonstratiuum genus est, quo laudamus, vituperamus, narramus, aut docemus aliquid. Ita dictum, quod demonstrat, quale aliquid sit. Deliberatiuum siue suasiorium, quo quicquam suademus, aut dissuademus. Iudiciale, quo accusamus vel defendimus in iudicio aliquem. In demonstratiuo genere versatur Plinii iunioris ad Traianum Panegyricus. In suasiorio, Solis

plinius plerospad
ratium et in ad
es factos et proi
oemus o Cro
conpratiuum

panegyris a met. atus anto to
toe xpoeev. ab dibus reb
pl. 13 mandorrel

R H E T O R I C A .

apud Ouidium oratio, qua Phaëtonta deters
 ret à quadrigis: In iudiciali, omnes fermè tum
 Ciceronis, tum Demosthenis orationes. Item *fabinus lib*
 ad demonstratiuum genus referendæ descri
 ptiones personarum, regionum, prædiorum, ar
 tium, fontium, hortorum, montium, monstro
 rum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædi
 ficiorum, pomparum. Ad suatorium, concilia
 tio, reconciliatio, exhortatio, dehortatio, sua
 sio, dissuasio, consolatio, petitio, commédatio,
 monitio. Ad iudiciale, accusatio, quærela, de
 fensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio,
 comminatio, deprecatio. Demonstratiui gene
 ris finis est honestas: deliberatiui, utilitas: iudis
 cialis, æquitas. Hæc tria genera ita discernuntur
 tur. Res aut futuræ sunt, aut factæ. De futuris
 deliberamus. Factæ, vel in iudicium vocantur,
 vel extra iudicium docentur, narrantur, laudantur,
 vituperantur. Vel sic, Omnis causa vel ver
 satur in iudicio, vel extra iudicium. Si in iudis
 cio, Iudicialis est. Si extra iudicium, aut tractat
 res præteritas, aut futuras. Si præteritas, demō
 stratiua est. Si futuras, deliberatiua. Nam de
 futuris consultamus, non de præteritis. De de
 monstratiuo genere plura dicenda.

De genere demonstratiuo.

Quintil.

lib. 3. cap. 4

*cap. 20 re
 o. n. o. t. a
 triogeno*

*hoc freques fir
 tu. n. d. u. p. i. e. r. e.
 n. o. p. e. a. p. p. e. l. l. e.
 e. r. a. n. d. u. p. e. n. o.
 n. o. r. a. d. h. e. r. e. n. t.
 i. n. g. e. n. e. r. i. i. u. d.
 i. n. d. e. p. r. u. a. a.
 i. n. d. e. p. a. l. l. o. r. e.
 e. r. n. o. c. a. n. t. a.
 c. i. e. s. e. x. q. u. i. n. t. i.*

De officiis oratoris, A

Quinque sunt officia oratoris, inuenire, disponere, exornare verbis & sententiis, ediscere, ac pronunciare, vel agere. Inuentio, est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ causam probabilem reddat. Dispositio, est apta rerum atque argumentorum omnium collocatio. Elocutio, est idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria, est firma animi rerum & verborum dispositionis perceptio. Pronunciatio, est vocis, vultus, ac gestus moderatio, cum venustate & gratia. Eadem Cicero in libris de oratore hisce verbis enumerat. **Q**uinque faciunt quasi membra eloquentiæ, Inuenire quid dicas, Inuenta disponere: deinde ornare verbis: post, memoriæ mandare. Idem alio loco. Si quis vniuersam & propriam oratoris vim definire complectique vult: is orator erit, qui, quæcumque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter & compositè, & ornate, & memoriter dicat cum quadam etiam actionis dignitate. Prudenter, ad inuentionem refertur: compositè, ad dispositionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio constat rebus & verbis. In rebus intuenda inuentio: in verbis, elocutio:

In. z. de Orato. Membra eloquentiæ.

hoc uerbum
at cicero
a sunt
quod na pars su
inuenire prop
rebo: quo modo
hic est

IOA. FORTII RING.

in utroque dispositio. Hæc memoria completitur omnia: et actio siue pronuntiatio commendat. Sunt & tria alia officia oratoris: ut probet ut delectet, ut flectat. Probare (inquit Cic.) necessitatis est: delectare, suauitatis: flectere, victoriarum. Ad probationem pertinent confirmatio & confutatio: ad delectationem ornatus sermōnis & elocutio: ad victoriam ratio affectuum.

De partibus orationis, siue inuentionis.

Rationum quatuor ferè species sunt.

O Civilis, qua utuntur in concionibus qui administrant rempublicam. Priuata, qua priuati inter se mutuo colloquuntur: Dialectica,

qua compendio ii qui rogant, & respondēt ad interrogata, differunt. Et oratoria, qua utuntur oratores, quum laudant, suadent, aut dissuadēt, accusant vel defendunt aliquem. Huius sex sunt

partes: exordium, narratio, diuisio, confirmatio, confutatio, conclusio. Quarum prima, auditorum animos conciliat: narratio & contentio docent: peroratio mouet. Ordo dictus naturalis est, & crebrior. Verum pro causæ ratione varie potest immutari.

De exordio

Exordium, est principium orationis, quo auditores facimus attentos, bene uolos ac dociles. Attentos facimus sex

E

R H E T H O R I C A .

modis. Primum si pollicebimur nos de rebus
 magnis, nouis, inusitatis, verba facturos. Quos
 admodum Vergi. Protinus acri mellis caelestia
 dona Exequar, hanc etiam Mecœnas aspice partem. *4. Georg.*
 Admiranda tibi leuium spectacula
 rerum, Magnanimosq; duces, totiusq; ex ordi
 ne gentis Mores, & studia, & populos, & præ
 lia dicam. Hic poeta scripturus de apibus, gen
 tium mores, studia, populos, atq; prælia polli
 cetur. Secundo, si rogambius vt attente audiât
 Id frequens apud Ciceronem, & in prologis
 comœdiarum. Virgil. in eodem loco. Hanc es
 tiam Mecœnas aspice parte: Tertio expectas *hic modus*
 tione. Si paululum expectabimus cum graui
 tate quadam, & seueritate vultus antequam or
 diamur. Vt apud Ouidium in oratione Vlyssis.
 Donec laertius heros Astitit, atq; oculos
 paulum tellure moratos Sustulit ad proceres,
 expectatq; resolut Ora sono. Quarto si pol
 licebimur nos dicturos breuiter solum ea, quæ
 putabimus quam maxime pertinere ad vtilitas
 tem causæ. Quinto, Si interdum aliquid falsi
 facietiq; narrabimus, quod ad audiendum exci
 tet, & a tædio defendat orationem. Sexto, *hic modus*
 dubitatione, Si dubitare nos significabimus, *uideatur*
 quibus potissimum verbis rem tantam exor
 diamur: Vt, Dicturus de tã sublimi immensoq;
 & modum omnem cogitationis humanæ ex
 cedente mysterio, non video quibus verbis, *ferri.*

IOA: FORTII RING.

aut qua veneratione aptius rem tantam prosequar. Arcentio inter agendum renouari potest
 ita: magna sunt hæc, sed lenia præ his, quæ nunc
 dicturus sum: Nunc ad ipsum rei caput accedo.
 His longius fortasse sum immoratus, cætera
 paucis ac dilucide expediam. Beneuolentiam
 captamus quatuor modis, a nostra persona,
 ab aduersariorum, ab auditorum persona & à
 rebus ipsis. A nostra persona beneuolentiam
 contrahemus, si nostrum officium sine arrogancia
 laudabimus. Terentius. Ego postquam te emi à
 paruulo, ut semper tibi apud me iusta & clemens
 fuerit seruis uitus, scis: feci è seruo ut esses
 libertus mihi, propterea quod seruebas liberaliter:
 Quod habui summum precium, persolui tibi. Ulysses
 apud Ouidium. lib. metamorphoseon. 13.
 Neue mihi noceat, quod uobis semper Achilli
 profuit ingenium. Sed quia crebrius hac oratione
 utemur, particulam eius apponam. Donec
 Laertius heros
 Astitit, atque oculos paulum tellure moratos
 Sustulit ad proceres, expectatoque resoluit
 Ora sono: neq; abest facundis gratia dictis.
 Si mea cum uestris ualuisent uota pelasgi,
 Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
 Tuque tuis armis: nos te poteremur Achille:
 Quæ quoniã non aqua mihi, uobisq; negarunt

IOA. FORTII RING.

sericordiam laudat Cæsaris. Nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Hoïes enim ad deos nulla re propius accedût, quàm salutē hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm vt possis: nec natura tua melius, quàm vt velis conseruare quamplurimos. A re ipsa, si rem de qua dicturi sumus, auditoribus fore frugiferam adfirmemus. Hoc modo faciemus & attentos & beneuolos. Attentos, quia res futura est utilis. Beneuolos, quoniam studere videmur illorum cōmoditati. Quippe nisi faueremus, nō traderemus, quod illis foret vtile.

Docilitas

Dociles tribus modis. Primū, si summam causā breuiter exponemus: vel si dicamus quid, aut quo ordine simus scripturi: vt omnes poëtæ, quando proponunt. Homerus: Virum mihi dic musa prudentem. Vbi se verba facturum de Vlyssē pollicetur. Ouidius in Fastis: Tempora cum causis Latium digesta per annum, Lapsaque sub terras, ortaque signa canam. Deinde si ante omnia diluamus eam partem, quam nobis putamus maxime ostēcturā. Ouidius in oratione Vlyssis: Neue mihi noceat, quod vobis semper Achiui Profuit ingenium: meaq; hæc facundia, si qua est, Quæ nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est, Inuidia careat. Ajax antè sua oratione persuaferat, Vlyssē si non habendam esse fidem, quòd facundia fa-

RHETORICA.

cile falleret auditores. Id hisce verbis diluit Vlyffes, docetque iniquum fore, si facundia, quæ toties profuerat Græcis, sibi nunc officiat. Quare auditores, qui ante instituerant non habendam esse fidem orationi, dociles facit, & aptos, siue promptos ad audiendam ac cognoscendam causam. Denique, si interdum repetemus, quæ non satis percepisse eos, qui cognoscunt, putabimus.

Exordiorum species.

DV O exordiorum genera sunt, Principium & Insinuatio. Principium vocamus, quando auditores facimus attentos, beneuolos, atque dociles aperte. Quale est illud apud Terentium, Ego postquam te emi à paruo, vt semper tibi apud me iusta & clemens, fuerit seruitus, scis, feci è seruo vt esses liberus mihi, propterea quod seruebas liberaliter, quod habui summum precium persolui tibi. Sic Cicero in Catilinam. Remp. Quirites, vis tamque omnium vestrum, bona, fortunas, coniuges, liberòsque vestros, atque hoc domiciliũ clarissimi imperii, fortunatissimam, pulcherrimamq; urbem, hodierno die deorum immortalium erga vos summo amore, laboribus, consiliis, periculisque meis, ex flamma atque ferro, ac penè ex faucibus fati, ereptam, & vos

IOA. FORTII RING.

bis conseruatam ac restitutam videtis. Vtroque aperte ab officio suo beneuolentiam captant. Insinuatio vero est, quando hæc eadem præstamus, hoc est, attentos, beneuolos, & dociles facimus, sed occulte, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione. Nam ab iratis si perspicue pax & beneuolentia petatur, non modo ea non inuenitur, sed augetur atque inflammatur odium. Insinuationis exemplum longe elegantissimum est in oratione Vlyssis, cuius initium supra adscripsimus. In ea attentos facit expectatione: beneuolos lachrymis: dociles, diluendo id, quod Ajax de facundia Græcis persuaserat, Caterum, vt constet quando utendū sit principio, quando insinuatione: alia ratione distinguenda causarum genera.

Alia causarum diuisio.

Dicitur est prius tres esse causarum formas, siue tria causarum genera, Demonstratiuum ac deliberatiuum, Iudiciale. Cuiusque illorum quinque adhuc genera sunt, Honestum, Turpe, Dubium, Humile, Obscurum. Honestum causarum genus vocant, quando id laudamus, suademus, defendimus, quod ab omnibus videtur laudandum, suadendum, defendendum. Vt quum laudamus fortitudinem, quum hortamur ad pacem, quum pro patre ad-

uersus latronem dicimus. Turpe quum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis: Vt si quis dicat aduersus patrem pro latrone. Dubium est, quando habet in se causa, & honestatis & turpitudinis partem. Vt si quis dicat pro patre latrones: Turpe est enim defendere latronem: pulchrum defendere patrem. Humile, quum contempta res adfertur. Obscurum, quum causa intricata, obscura haud facilis intellectu est. Nunc, qua nam ratione ordiendum sit in singulis causarum generibus, dicendum. Quando res seu causa honesta est, uti licebit principio, nisi auditores sint vel defessi audiendo alios: vel persuasi ab aduersariis. Quando causa turpis erit, utendum insinuatione. In genere dubio utimur principio. Sed ante omnia diluamus partem, quae habet turpitudinem, ne ea nobis obsit. In genere causae humili, maxime faciemus attentos. Vt Vergilius: Protinus acri mellis caelestia dona Exequar. In obscuro, dociles.

Mixtum.

Sunt qui addat admirabile.

Hoc fiet diuisione.

Quando non licet principio uti.

Ria sunt tempora, quibus principio uti non licet, quando causa turpis est. quando adiutor persuasus est ab his, qui ante contra nos dixerunt, & quum idem defessus est eos audiendo, qui ante dixerunt. Quando causa turpis est, utemur insinuatione. Quum adiutor

IOA. FORTII RING.

persuasus est ab his qui contra nos dixerunt,
 ordiemur a dicto aduersarii, quod postremo lo
 co dixerit, vel ab eo quod firmissimum sibi
 adiuumentum fore putauerit, vt in Vlyssis ora
 tione. Neue mihi noceat, quod vobis semper
 Achiui Profuit ingenium, meaque hæc facundia,
 siqua est, Quæ nunc pro domino, pro
 vobis sæpe locuta est, Inuidia careat. Hoc loco
 Vlysses orditur ab eo, quod aduersarius Aiax
 putauerat sibi fore firmissimum adiuumentum.
 Quando auditor defessus est, ordiemur a fabu
 la, apologo, aut aliqua re, quæ risum moueat.
 Sic Cicero quum diceret, vidit generum suum
 homunculum prætereuntem, magno cinctum
 gladio, Dii boni, inquit, iudices, quis alligauit
 generum meum gladio? Possit & hoc narrari
 inter dicendum. Roganti imperito cuidam or
 ratæ, num oratio bene mouisset ad commi
 serationem, Catulus respōdit: Profectu nemo
 tam durus fuit, cui oratio tua non sit visa misera
 bilis.

De inuocatione.

Ratores aliquando in exordio inuocant
 O cant more poetarum. Vt Demosthe
 nes in oratione aduersus Aeschinẽ
 pro Ctesiphonte: Primum quidem, viri Athe
 nenses, deos atq; deas omnes precor, vt quã

Ex locis
 præsidium
 querendum.

enã p adu
 orie p
 e p
 a p
 u- c
 ho p
 dubitacione
 ay quid potiss
 didimus aut
 co primu resp
 amuz

RHETORICA.

tū benevolentia ipse semper habui & erga hāc
urbem & erga vos, tantum mihi nunc à vobis
præstetur in præsentī certamine.

De exordiis vitiosis.

*sub communi et uulgari
commutabile intelligit*

*hec uita ut
quis sub
uulgari
ovdy p. v
oratio*

Vitiosa exordia quatuor sunt: apparatum, Cic. in ar
commune, longum, & contra præcepta veteris
pta. Apparatum nuncupamus, quod
nimium splendide vel adfectate compositum
est. Commune, quod pluribus causis potest ac
commodari. Longum, quod pluribus verbis cō
positum est, quam causa requirit. Contra præ
cepta, quod præcipue dociles facit, quum opus
est benevolentia, aut attentione: & quod neq;
attentos, neque beneuolos, neque dociles effi
cit auditores.

*in uita re
parari
sub
instati qu
d efficit
causis post
et separa
no a causis
nati*

De narratione.

Arratio, est rei factæ aut non factæ
N utilis ad persuadendū expositio. Nar
rationum duæ species sunt. Altera
ipsius causæ, quum exponimus rem gestam, &
omnia trahimus ad utilitatem nostrā vincen
di causæ. Id fit quinque modis: partitione, præ
paratione, eleuatione, exaggeratione, admoni
tione. Partitio in narratione tædium læuat, ut
dicam iudices, quæ acta sunt ante rei contra

Quintil.

IOA. FORTII RING.

tum: quæ in re ipsa, item quæ postea, & audire
 iudices, quæ acta sunt, ante rei cōtractum,
 nunc audietis, quæ in re ipsa. Præparatio, est
 quando quicquam addimus de nostro, quod fa-
 ciat ad vtilitatem causæ. Ut in oratione pro
 Ligario: Ligarius profectus est in Aphricam,
 quum esset adhuc nulla belli suspicio: Hic eum
 profectum esse in Aphricam, ad veram rei nar-
 rationem spectat: Cæterum, quòd tum nulla
 suspicio belli fuerit, id Cicero adiecit de suo,
 idque postea approbavit. Idcirco narratio, cō-
 firmationis propositio est: & confirmatio, nar-
 rationis probatio. Narratio quippe, sapenu-
 mero ea proponit, quæ postea confirmabis
 mus: & confirmatio ea probat, quæ ante
 sunt narrata. Eleuatio, est rei vel criminis de-
 pressio siue diminutio. Sic luxuria, hilarita-
 tatis: auaritia, parsimonix: negligentia, sim-
 plicitatis nomine lenietur. Exaggeratio con-
 traria est eleuationi. Admonitio. Cicero:
 Adhuc Ligarius omni culpa vacat, Admonet
 Cæsarem, nondum dictum esse aliquid dis-
 gnium accusatione. His quinque formis narra-
 tio ad victoriam tendit.

Narratio
 confirma-
 tionis pro-
 positio &
 materia.

De digressione.

RHETORICA

Altera narrationis species, est rerum ad causam pertinentium. quæ à Græcis prærecbafis, à nostris digressio nuncupatur. Ea fit causa transitionis, exornationis, laudationis, criminatiōis & descriptionis locorū, quæ topographiam nominant. Transitionis, quo comodius transeamus ad rem aliam. Vt in Metamorph. Ouidius, quum narrasset fabulam Daphnes, quo pacto erat mutata in laurum. vti comode transiret ad fabulam Ius. omnia flumina conuenisse memorat ad patrem Daphnes consolationis causa, præter patrem Ius, qui domestico im peditus erat luctu propter filiam quæ conuersa erat in iuuenecam. Quod itaque dixit confluxisse illuc fluuios, digressio est, Quæ nihil quidem ad institutum, hoc est, rerum metamorphosin pertinet, nisi quod fabulas connectit. Exornationis. Vt apud Vergilium, ubi describit tempestatem, qua coactus est Aeneas in Aphricam. Laudationis, Velut apud Ciceronem pro Cornelio Balbo, ubi digreditur ad laudes Pompeii. Criminationis, Quum aliorum crimina eleuamus, quo aduersari videntur grauius. Locorum descriptionis, Sic Ouidius in formacum mutatione describit Parnasum montem, in quo seruati erant Deucalion & Pyrrha his verbis:
Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis

1. Metamorph.

IOA. FORTII RING.

Terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
Pars maris, & latus subitarū campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus
Nomine Parnasus, superatq; cacumine nubes.

De circumstantiis.

AD narrationē pertinent circumstantiæ,
quarū duo traduntur genera. Aliæ nanq;
que rerum sunt, vt causa, locus, occasio, instru-
mentum, tempus, modus. Aliæ personarum, na-
tio, patria, sexus, ætas, educatio, disciplina, has
Ad ampli- bitus corporis, fortuna, animi conditio, studi-
ficandum- um, consilium. Harum vsus plurimum confert
vtiles cir- ad amplificandum. Vt si rem è sacro loco sus-
cunstatiæ- ratam esse dixeris quenquam, plus est, quàm si
solum esse furatum dicas.

De diuisione.

Diuisio est, per quam aperimus quid cons-
ueniat nobis cum aduersariis, quid sit in-
Ita nun- controuersia, & per quam exponimus quibus
cupatur quod dis- de rebus simus dicturi. Eius duæ sunt partes.
quod dis- uidat seu Altera, qua dicimus quid nobis cum aduersariis
uidat seu distinc- riis conueniat. Hac solum utimur in genere
distinc- guat causam iudiciali. Exempli gratia. Absoluta narratione
guat causam vel hoc modo causam diuidere Orestes potest.
sam vel orationē Interfectam esse matrem à me, conuenit mihi

R H E T O R I C A .

cum aduersariis: verum id factum esse injus-
 ste, pernego. Altera, per quam exponimus,
 quibus de rebus sumus dicturi. Hac vtuntur in
 omnibus causarum generibus. Posterior pars;
 in duas rursus species diducitur, enumeratione
 & expositionem. Enumeratio est quando res
 plures ac diuersas, de quibus dicturi sumus, enu-
 meramus. Vt dicam primum de prudentia ra-
 tione, inde de iustitia dignitate, tum de fortis-
 tudine, postremo de temperantia, vt lib. i. Ge-
 orgic. Vergilius.

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
 Vertere Mecœnas, vlmisq; adiungere vites
 Conueniat, quæ cura bouum, quis cultus haben-
 do

Sit pecori, atque apibus quanta experientia
 parcis,

Hinc canere incipiam.

In enumeratione seruandum, vt partes omnes
 eo ordine exponamus, quo vsi fuerimus in di-
 uisione. Quod scite seruauit in Andria Teren-
 tius. Enumeratio est, Eo pacto & gnati vitam,
 & consilium meum cognosces, & quid facere
 in hac re te velim. Tria recenset de quibus ver-
 ba facturus est. Ait se dicturum de gnati vita:
 tum de suo consilio, quare falsas finxerit nu-
 ptias: denique quid Sossiam velit facere. Hac
 ordine eodem sic explicat. Primum Pamphili
 memorat vitam. Nam is postquam excessit

Cic. i. ad
 Herennio-
 um.

IOA. FORTII RING.

ex ephebis Sofia. Inde suum consiliū, circa scē
 nā finem, Nunc id operam do, vt per falsas nu
 ptias vera obiurgandi causa sit, si deneget. Po
 stremo, quid facere Sofiam velit, Nunc tuum
 est officiū, has bene vt ad similes nuptias, per
 terrefacias Dauum. Ad hunc modum, artificiū
 & dialectices, & Rhetorices in autorū lectio
 ne perquirendum. Expositio est quando sine
 numero breuiter exponimus, qua de re, vel qui
 bus de rebus sumus verba facturi. Vt quum de
 Dei aternitate, de dignitate virtutis, de apum
 natura dicturos nos esse pollicemur. Diuisio
 etiam dociles facit, tametsi ad exordium solū
 id plerique putant pertinere. Etenim per totā
 orationem data occasione facere licet at
 tentos, beneuolos ac dociles, sed maxime in
 exordio. Sic Cicero in peroratione pro Liga
 rio, beneuolentiam captat Cæsaris his verbis:
 Nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior,
 nec admirabilior misericordia est. Nihil has
 bet nec fortuna tua maius quā vt possis, nec
 natura tua melius quā vt velis conseruare
 quamplurimos. Quidam diuisionem inter ora
 tionis partes non numerant, quod paucissimis
 semper verbis absoluatur. Horum si quis velit
 iudicium sequi non repugno. Cæterum diuis
 sionem, siue partem, siue distinctionem dunta
 xat orationis voces, causæ tamen ipsa deesse
 non debet. Hæc porrò duplex est, Orationis,

Ois diuisio
 habet in se docilitatem.
 Quintil.
 lib. 4.

vt dicam de iustitia, & quid sit, & quod habeat partes. Et thematis: vt partes iustitiæ sunt natura, consuetudo, lex.

De confirmatione & confutatione.

Confirmatio, est oratio qua nostras argumentationes probationesve cum asseueratione, hoc est, cum instantia vocis & vultus exponimus. *Ut, quis tam caesus est, qui hoc non videat: quis tam impudens, vt neget: ite stultus est, qua vt refelli debeat.* Et: perfricta frontem, aude negare. Quoniam plerique adeo tepide dicunt, vt res etiam verax vix videatur verisimilis. Confutatio est contrariarum argumentationum dissolutio. Hanc anafceuen, illam catafceuen Græci nuncupant. Confirmare autem & confutare facile poterimus, si causæ constitutionem cognouerimus. Ergo de statu natura atque generibus non nihil dicendum.

A quinti.
probatio
appellatur.

A quinti.
refutatio
& a Cice.
aliquando
reprehensio.

De Statu.

Statu, vel constitutio, aut, vt Græci inquirunt, stasis, est causæ vel rei summa, ad qua omnia orationis argumenta referuntur. Neq; solum in iudiciali genere, sed in aliis quoq; causis, status est. In deliberatio constitutio est, sit ne vtile, honestum, licitum: Aut ex Stoicis

In oibus
causis
status.

IOA. FORTII RING.

corum sententia, expediât ne. Hi enim negabant quicquam esse vtile, quod non simul esset honestum. In gratulatione, An illius præsentis commodo lætemur. In gratiarum actione: Sit ne hic illi huius meriti causa gratus. In consolatione: Sit ne huic dolendum huius rei amissæ causa. Historiæ etiam & poemata quæstionem habent & statum. Vt apud Salustium in bello Iugurthino, quomodo pugnatum sit cum Iugurtha. Apud Homerum in Iliade: quomodo Græcia ad Troiam bellauerit. In Odissea, quo pacto Ulysses in patriam redierit. In Aeneide Vergilii, quo pacto Aeneas in Italiam venerit.

Quid sit status in genere iudiciali,

§ Tatus in iudiciali genere, est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta: Vel, est quæstio aut oratio, quæ oritur ex intentione accusatoris, & responsione defensoris Vt occidisti Aiacem, non occidi. Vnde existit quæstio occiderit ne Ulysses Aiacem. De hac constitutione, eiusque speciebus ac partibus, ideo tam accurate Cicero perscripsit, quod versabatur in iudicio. Sic videmus omnes pene Ciceronis de Rhetorica arte præceptiones, accommodatas esse iudiciali generi. Hæc in formas treis diuis

ditur: coniecturalem, legitimam, iudicialem. Tria etenim sunt, quæ in omni disceptatione quaeruntur: an sit, quid sit, quale sit. An sit. Ut, feceritne Clodius insidias Miloni. Sit ne interfectus Ajax ab Ulyssæ. Quid sit, Ut, sit ne sacri legium an simplex furtum, si res sacra è loco priuato ablata sit. Quale sit, iustum, an iniustum. Iure ne Orestes occiderit matrem, an iniuria. Quo circa hac ratione discernuntur, Ut si cõtrouersia de facto sit, coniecturalis appelletur: si de nomine facti, legitima: si iure an iniuria factum sit queratur, iudicialis.

De statu coniecturali eiusq; locis.

Coniecturalis status est, quum cõiecturis veritas exquiritur. Exemplum sit huiusmodi.

Duo quidem simul in tabernam diuertunt. Caupo alterum eorum, quem grandem pecuniam secum adferre deprehenderat, gladio alterius nocte interfecit, pecunias abstulit, gladium in vaginam recondidit. Ille cuius gladio alter occisus erat, summo mane gladium, & cætera quæ secum attulerat, sustulit, solus profectus est. Non multo post, caupo clamitat hominem occisum esse. Et cum quibusdam diuersoribus eum qui ante exierat, consequitur, atque comprehendit. Gladium è vagina educit,

IOA: FORTII RING.

reperit cruentum, peregrinus cædis accusatur.
 hæc causa coniecturalis est, quoniam factum
 negatur, & coniecturis multis veritas indaganda
 est. Coniectura peti solet à persona, re, causa,
 loco, modo, materia, tempore occasione, fa-
 cultate, Persona triplex est, loquentis, audiens
 tis, aduersarii. Item in persona spectanda, no-
 men, natura, educatio, fortuna, adfectio animi,
 habitus corporis, studium, cõsilia, Nomen, Ut
 si quis dicatur candidus, dicemus male appella-
 lari candidum, quum præter nomen nihil has-
 beat candidi. Si Innocentius, quod nihil sit eo-
 nocentius. Ad naturam referuntur, sexus, nas-
 tio, patria, ætas. Sexus, ut vir sit, an mulier. La-
 trocinium enim facilius in viro: veneficium
 in muliere credas. Natio, Sit ne Latinus, Ger-
 manus, Hispanus. Latini nanque superciliosi
 sunt, Germani bellicosi: Pœni perfidi: Græci
 mendaces, sed amatores literarum. Pa-
 tria, ut Romanus, Atheniensis. Aetas: Sit

Quintil.

Mollis = ne puer, adolescens, iuuenis, vir, an se-
 ductio nex: & quomodo in hisce vitæ partibus se
 indulgen gesserit: Quoniam singulis sua natura est.
 tia parētū Educatio, qua ratione, & à quibus sit educatus
 & licētia Nam refert à quibus, & quo quisque modo,
 præcepto nutritus sit. Fortuna: seruus ne sit, an liber: pe-
 rû efficit cuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestas
 quosq; na te: fortunatus, an infortunatus. Adfectio ani-
 tura bos mi: iracundus, petulans, libidinosus, an frugi:
 nos dete
 riores.

avarus, an liberalis. Habitus corporis. Cor-
 poris enim robur, pulchritudóque, & vêtus-
 tum cultus, plerumque libidinis & petulantia-
 e indicia sunt, Studium, est vehemens animi
 ad rem quampiam applicatio. Ut, sit ne oras-
 tor, poëta, medicus, venator, sutor. Consilium
 est faciendi excogitata ratio. Videndum,
 quæ consilia ante rem sint habita. Hactenus
 dicta ad personas referuntur. Sequuntur res
 liqua: res, causa, locus, modus, materia, tem-
 pus, occasio, facultas. Res est negotium ipsum,
 de quo agitur, Ut parricidium, sacrilegium,
 peculatus. Causæ duæ sunt partes, impulsio
 & ratiocinatio. Impulsio, est temerarius ani-
 mi impetus ad faciendum aliquid, aut non
 faciendum, Ut timor, furor, ira. Ratiocina-
 tio, est quæ commodorum comparatione, aut
 incommodorum vitatione, ad rem hortatur.
 Ut si esse interfectum dicamus, gratia lucris
 aut hæreditatis. Locus, opportunus an im-
 portunus: angustus, amplius. nemorosus: lon-
 ginquus an propinquus, celebris an deser-
 tus, sacer an prophanus, publicus an pri-
 uatus. Modus, Clàm an vi, palàm an occulte,
 insciens an prudens, amore an odio. Ma-
 teria, Fuste an gladio, arcu, veneno, incanta-
 tione. Tempus, Noëte an die. Occasio, est
 temporis cõmoditas, quæ ad rem aliquam ho-
 minem trahit inuitatque. Facultas, qua facile

IOA. FORTIIRING.

quicquam esse factu docemus, Vt occidi à plu-
 ribus pauciores, à vigilantibus dormientes, à
 præparatis inopinantes. Ex hisce locis conies-
 cturas vel materiam captabimus, qua vel nos
 defendemus, vel aduersarios accusabimus.
 Exempli gratia. Ad hunc modum se defende-
 re Catilina potest. A persona sua, Ea sum nobi-
 litate, iisque parentibus iudices, vt talia de me
 sine testibus suspicari non debeatis. A perso-
 na audientis. Nam vestræ prudentiæ iudices
 est, eam potestatem talibus hominibus nõ con-
 cedere, ne fictis argumentis nobiles homines
 circumueniant. Ab aduersarii persona. Atque
 ideo magis expellendus Cicero, quòd mihi sem-
 per inimicus, infestusque nobilitati fuerit. Ab
 re. Non enim tanti sceleris suspicionem sine
 testibus approbare debetis. A loco. Præsertim
 in hac re. in qua sanctissimæ leges summo stu-
 dio semper conseruatæ sunt. A causa. Iccirco
 etiam magis Cicero expellendus, ne si fictis
 argumentis locus dabitur, multos nostrum hi
 noui homines inuadere conentur. A tempore.
 His præsertim temporibus, quibus ignobilium
 animi in nobilitatem sunt accensi. Ea etenim
 licentia viuatur, vt nemo falsa crimina non
 excogitet.

De legitima constitutione.

Constitutio legitima est, quum ex legis
 bus & scriptis aliquid controuersiaē nati-
 scitur. Sic dicta est, quod sepe numero ē legis
 bus oriatur. Ea sex partibus absoluitur, scrip-
 to & sententia, contrariis legibus, ambiguo,
 definitione, translatione, ratiocinatione. Ex
 scripto & sententia controuersia oritur, quum
 inter litigantes, vnus scripto, alter scripti sen-
 tentia utitur. Eiusmodi causā constitutio est,
 vbi in Philippica nona Cicero probat statuam
 deberi Seruio Sulpitio, qui legatus missus ad
 Antonium in legatione mortuus erat. Lex les-
 gatis ferro interemptis statuam decernebat.
 Hunc honorem Cicero volebat Seruio Sulpi-
 tio decerni, qui non ferro, sed legationis la-
 bore occubuit. Ex contrariis legibus, quando
 altera lex iubet aut permittit, altera vetat quic-
 quam fieri, hoc est, quum accusator & defen-
 sor suam vterque legem habet, qua se se tueas-
 tur. Ex ambiguo, quum scriptum duas aut plus
 res res significat. Hoc sepe numero fit multis-
 plici potestate verborū, & accentu, & genere,
 & numero, & aspiratione, & contextu oratio-
 nis, & quibuscunque modis significatio ver-
 borum commutatur. Ut paterfamilias amico
 taurum legauit. Post mortem eius amicus ser-
 uum petit nomine Taurum, Hares se bouem
 debere dicit. Testamento quidam poni iussit
 statuam auream, hastam tenentem. Vbi ambi-

IOA. FORTII RING.

gitur an statua aurea esse debeat, an hasta. Ex definitione causla constat, quum controuersia est, quo nomine factum appelletur. Quidam furatus est rem sacram ex ædibus priuatis. Accusator sacrilegium esse adfirmat: reus, simplex furtum, quod ignorauerit rem esse sacram. Hic definiri debent sacrilegium & simplex furtum. In translatione seu transmutatione, status consistit, quoties ab alia nos accusari debere dicimus. aut non nos sed alios. aut non apud hos iudices, sed apud illos. non hac lege, sed illa. non hoc crimine, sed illo. non hac poena, sed illa. non hoc modo, non hoc loco, non hoc quarente aut agente, sed alio. Ex rationatione controuersia constat, quum res sine propria lege venit in iudicium, quæ tamen ab aliis legibus similitudinem quandam aucupatur. Hæc in quinque distribui parteis potest. Prima. An quod semel ius est, idem & sapius. Vt furti damnatus ad fixus est cruci, sed rupto sine delapsus, repetitur ad supplicium. Secunda. An quod in vno ius est, idem & in pluribus. Qui duos vno tempore tyrannos occidit, duo præmia petit. Qui Romæ tres liberos habebat, certa priuilegia & immunitates habuit. Quidam sex aut nouem habuit. dubitatio existit, vtrum duplum aut triplum habebit priuilegium. Tertia. An quod ante ius fuit, etiam post sit. Mulier rapta habet optionem,

ut vel caput raptoris petat, vel connubium. Raptor fugit, interim rapta nupsit alii, reuerio raptore petit optionem mulier. Quarta. An quod in toto ius est, idem & in parte. Aras frum accipere pignori non licet, vomerem accepit. Quinta. An quod in parte, idem & in toto. Lanæ euehere Tarento non licet, oues vexit.

De iuridiciali constitutione.

Iuridicialis constitutio est, quum iure an iniuria factum aliquid sit, quaeritur.

In hac reus aut fatetur quidpiam fecisse se, quod vetitum sit, aut non. Illud assumptiuam: hoc, absolutam nominamus. Absoluta iuridicialis est, quum recte aliquid factum esse dicimus. Ut, quidam abdicare filium vult, quod philosophiae operam dederit. Filius se recte id facere ait. Assumptiuam est, in qua, quum reus rem per se turpem fecisse cōfiteatur, re tamen assumpta extranea iure factum defendit. Huius species quatuor sunt, criminis concessio, relatio, remotio, comparatio. Concessio est, quum reus petit sibi ignosci. Eius partes duae, purgatio & deprecatio. Purgatio est, per quam eius, qui accusatur, non factum ipsum, sed voluntas defenditur. Ea habet partes tres: imprudentiam, casum, necessitudinem. Imprudentia dis

IOA. FORTII RING.

enur
aen
 citur, quum scisse se aliquid reus negat. Lege
 Cornelia de sicariis, punitur, qui occiderit ho-
 minem. Quidam dum auibus ruri insidiatur,
 missa sagitta hominem in virgultis dormien-
 tem interfecit, Per imprudentiam se excusat.
 Simile est, si quis accusetur, quod ciuem Roma-
 num occiderit. Casus est, quum demonstramus
 aliquam fortunæ vim voluntati obstitisse: Ut
 in hac. Aliquis pecuniam certo die Ephesi solu-
 uere promisit, adiecta poena, nisi tunc soluta
 fuerit. Is profectus est domo eo tēpore, quod
 videretur satis ad eam profectionem futurum:
 Aduersus tempestatibus vsque vsus ad consti-
 tutū diem non venit. Excusat se per casum aut
 fortunam. Item dux Romanus missus aduersus
 Cymbros, exercitum temere duxit in locum
 iniquum. Circumuentus ab hostibus amisit mi-
 litum octoginta milia. Reuersus Romam accu-
 satus est læ maiestatis. Cōfert culpam in casum
 & fortunam. Necessitudo est, quum vi quadā
 reus id, quod fecerit, fecisse se ait, hoc modo.
 Lex est apud Rhodios, vt si qua rostrata in por-
 tu nauis deprehensa sit, publicetur. Magna
 exorta tempestate vis ventorum inuitis nauis
 Rhodiorum in portum nauim coegit. De
 precatio est, quum se peccasse consulto reus
 cōfitetur, tamen petit sibi ignosci. Hoc genus
 vix in iudicium venire potest, ideo quod con-
 cessis culpa, difficile est ab eo, qui peccatorum

De bello
 cymbrico
 lege p^{it}
 archū in
 vita Ma-
 rii & flo-
 rū lib. 3.

Eadē Fas-
 bi. li. 7.

esse vindex debet, vt ignoscat, impetrare. Fit tamen si pro eo dixeris, qui saepenumero fuerit de rep. bene meritus, qui ob salutem populi quandoq; sese in pericula coniecerit. Relatio criminis est, quum aliquid nos aliorum peccatis coactos fecisse dicimus. Ea est huiusmodi Horatius occisis tribus hostibus, & duobus amissis fratribus domum victor se receperit, Is animaduertit sororem suam de fratrum morte non laborantem: sponsi autem nomen appellentem identidem, qui vnus ex hostibus fuerat. Indigne id passus virginem occidit. Ait se coactum esse iniquitate sororis, quod illa hostium mortem lugebat, fratrum negligebat: deniq; se & populum Romanum vicisse moleste ferebat. Remotio criminis est, quum culpam vel in hominem, vel in rem aliquam reuicimus. In hominem. Vt si accusetur is, qui consulum iussu Seruium Sulpitium seditiosum hominem occiderat. In rem: Hoc modo. Paterfamilias moriens seruo donauit libertatem ea conditione, vt mortuo sibi poneret aream statuam in foro. Quum mortuus esset paterfamilias, seruus ponere statuam voluit. Sed plebiscitum erat, nulli posse statuam poni, nisi consensu plebis. Seruus liberum esse se adfirmat: & quod statuam non posuerit, eam culpam in rem hoc est plebiscitum reuicuit, Distat criminis remotio a relatione,

Vide Valer. Max. lib. 6 cap. seueritate & primus Titi Liuii dionis. ha lyca. li. 3.

Liuius. li. 7.

Quid plebiscitum. Gelli. li. 9

IOA. FORTII RING.

quod illic penitus remouetur, hic, duntaxat minuitur culpa.

Act. 11 Comparatio porro criminis est, cum dicimus necesse fuisse alterutrum facere, & id quod fecimus utilius esse. Vt, Aulus Albinus à Iugurtha inclusus, cum effugere non posset, cum Iugurtha in collocactionem venit, ita discessit, ut impedimenta relinqueret, exercitum sub iugo educeret. Satius esse duxit exercitum sine impedimentis ducere, quam simul cum impedimentis exercitum quoque perdere.

De iudicatione.

Iudicatio est quaestio quae oritur ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris. Ratio est quae defensionem continet. Quippe nisi attulerit rationem reus, nulla erit controuersia. Firmamentum vel infirmatio, est id quod adfertur ab accusatore contra rationem defensoris. Quemadmodum ex intentione accusatoris, & depulsione defensoris constitutio conficitur, ita ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris colligitur iudicatio, hoc modo. Intentio, interfecisti matrem Orestes. Depulsio, interfeci, sed iure. Status, iure ne id fecerit. Ratio. Illa enim patrem meum occiderat. Firmamentum vel infirmatio, quamquam illa occiderat patrem, tamen tu filius no

centem matrem interficere nō debebas. Iudicatio, Licuerit ne nocentē matrem occidere. *In II.*
 Apud quosdam lex erat, ne quis Dianæ vitulū *Rhetoris*
 immolaret. Nautæ quidā, quum aduersa tempe *corū lib.*
 state in alto iactarētur, vouerunt: si eo portu, *Inuent.*
 quem conspiciēbāt, potiti essent, ei deo qui ibi
 esset, se vitulum immolaturos, Casu erat in eo
 portu fanū Dianæ eius, cui vitulū immolari nō
 licebat. Imprudentes legis, quū exissent, vitulū
 immolauerunt. Accusantur. Intētio est: vitulū
 immolastis ei Deo, cui non licebat. Depulsio
 est in cōcessione posita. Ratio, Nesciuimus nō
 licere. Infirmatio: tamē quoniā factū est quod
 nō licebat, ex lege supplicio digni estis. Iudica
 tio: quū id fecerint quod nō oportuerit, & id
 nō oportere nescierint, sintne supplicio digni.
 In coniecturali causa iudicatio nihil differt à
 constitutione. Ut, repertus est Vlysses apud
 Aiacem interfectū in sylua, cuius capitalis ante
 inimicus fuerat. Accusatio, Occidisti Aiacem.
 Depulsio, Non occidi. Coniecturalis constitu
 tio vel iudicatio, Occideritne.

Quid thesis ac hypothesis.

• **Q**uoniam de statuum siue thematum na
 tura mentionem fecimus, prius quàm
 ad alia transeamus, dicendum quid Rhetores
 vocēt theses & hypotheses. Quæstionū formæ
 duæ sunt. Aliæ quæ remotis personis, & tem
 poribus, & locis, in vtranq; partem tractātur.

Quintil.
lib. 3.

IOA. FORTII RING.

Hæ dominantur & theses, & quaestiones in
 finitæ.

Ut, *na* ducenda sit vxor. Alia quæ personarum, temporum, locorumve complexu constant. Sit ne ducenda vxor Catoni. Quæ nunc hypotheses, nunc quaestiones finitæ vocantur.

De conclusione.

Conclusionem, siue perorationem appellant artificiosum terminum orationis, Vel postremam orationis partem, quæ breui argumentatione, ex iis quæ dicta sunt aut facta, conficit, quod necessario consequitur. Distat ab Epilogo, quod conclusio orationis, enumeratio vero perorationis, interim etiam narrationis membrum sit. Conclusionis tres partes sunt, Epilogus, Amplificatio, Adfectus. Vel, quod idem est, enumeratio, indignatio, conquestio aut commiseratio.

De enumeratione.

Pro lege Manilia. **E**pilogus, est breuis ante dictorum repetitio. Ut apud Ciceronem pro Pompeio, Quare videte iudices, num dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus so

ciorum, vectigalia maxima, fortunæ plurimos
 rum ciuium cum republi. defenduntur. Et pro
 Archia poëta, Quare conseruate iudiciorum ho-
 minem pudore eo, quem amicorum studiis vi-
 detis comprobari, tum dignitate, tum etiam
 venustate. ingenio autem tanto, quâto id con-
 uenit existimari. Causa vero eiusmodi, quæ be-
 neficio legis, autoritate municipii, testimonio
 Luculli, tabulis Metelli comprobetur.

De indignatione.

A mplificatio est, quoties rem aliquam
 grauiorem seu maiorem, quàm est, effi-
 cimus. Ut apud Ciceronem pro Ant. Cluen-
 tio, Quod hoc portentum dii immortales,
 quod tantum monstrum vllis locis, quod tam
 infestum scelus & immane, aut vnde natū esse
 dicamus. Amplificamus quandoq; commutato
 rei nomine. Ut si hilaritatem vocemus luxu-
 riam. parsimoniam, avaritiam. simplicitatem
 negligentiam. Item quum occisum eum dici-
 mus, qui cæsus est. latronem, qui est improbus.
 occidisse, cui res acerbior acciderit. exanima-
 tum, dolore affectum. mutum, qui nihil respon-
 det. reuixisse, qui spem recepit. carnificem, immi-
 tem. sacrilegum, scelestum. veneficam, malam.
 scelus, monstrum. pestem, labem. sceleratum.
 Huc pertinent Acreus pro crudeli, Sardanapa

Vide
 Quintil.
 lib. 8.

IO A. FORTII RING.

In actione. ~~...~~ lus pro effeminato. Aut quum per collationem
 offeruntur quae amplificandae. Cic. in Verrē. Nō
 furum, sed raptorem, non adulterum, sed
 expugnatorem pudicitiae, non sacrilegum, sed
 hostem sacrorum religionumq; non sicarium,
 sed crudelissimū carnificem civium sociorumq;
 que, in vestrum iudicium adduximus. Plin. in
 Panegyrico de Traiano. Nō enim de tyrāno,
 sed de ciue, non de domino, sed de parente lo
 quimur. Tertius amplificandi modus incremē
 tum dicitur, quum per gradus peruenitur inter
 dum ad summum, interdum quodammodo su
 pra summum. Ut, Facinus est vincere ciuem
 Romanū, scelus verberare, propē parricidium
 necare, quid dicam in crucem tollere? Quar
 tus, cum cursu quodam grauius semper aliis
 quid insequitur. Ut, de vomitu in Antonium
 Cicero. In coetu populi Romani, negotiū pu
 blicum gerens, magister equitum. Quintum ge
 nus sinathrismon, id est, cōgeriem vocant, qua
 rem eandem aliis atq; aliis modis efferimus.
 Ut, quid tuus ille Tubero districtus in acie
 Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mu
 cro petebat? qui sensus erat armorū tuorum,
 quae tua mens, oculi, manus, ardor animi, quid
 cupiebas? quid optabas? Amplificatio quoque
 alia ratione in duas formas distinguitur. Aut
 enim rem alterā eleuamus, alterā extollimus.
 Aut alterius partis laudes sic amplificamus, ut

In. 5.
 actione
 In Verr.

In. 2. Phi
 lipp. ca.

Cicero
 pro Liga
 rio.

R H E T O R I C A.

præferamus tamen id, quod laudandum suscepimus. *Miosis* contraria est amplificationi, quæ attigisse dicimus eum, qui pulsavit: lætissime qui vulneravit. Vtraque interdum hyperbolen sapit: vt pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmeo, minus habet quam nihil.

De adfectibus.

Adfectus, est commotio quædam vel perturbatio animi. adfectum genera *Lege ma*
 his verbis enumerat Fabius: Neque *prob. lib.*
 miseratione solum mens iudicium. permouenda est, sed etiam faciendû, vt irascatur, mitigetur: inuideat, faueat: cõtemnat, admiretur, oderrat, diligat, cupiat, satietate adficiatur, speret, metuat, lætetur, doleat. Creberrima est commiseratio. Cicero pro Milone: sed finis sit, neque enim præ lachrymis loqui possum, & hic se lachrymis defendi vetat. Commiserationem captemus his fere modis. Ab habitu personæ: *4. satur. & quitil. lib, 6.*
 Vt apud Vergilium. Obstupui steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit. Ab ætate, apud eundem: Infelix puer atque impar congressus Achilli. A fortuna. Ausonisque olim ditissimus aruis. Hinc quoque indignationem *In. 2. AE; neidos. In. 1.*

IOA. FORTII RING.

excitamus. Dido apud Verg. Et nostris illuse-
 rit aduena regnis. A loco. Quum vitam in syl-
 uis inter deserta ferarum Lustra domosque tra-
 ho eodem pertinent figuræ quædam. Aporis-
 sis vel dubitatio: En quid ago, rursus ne pro-
 cos irrisa priores Experiar? Ecphonesis aut ex-
 clamatio: dii talé terris auertite pesté. Apolio-
 pisis. Quos ego: sed motos præstat compone-
 re fluctus. Permissio: Pretermiseram animá, &
 hoc corpus nihil relictum est, his utere atque
 abutere vt libet. Epimœe vel epizeuxis. O My-
 sis Mysis. O pater pater, quid agis? Vos vos ap-
 pello fortissimi viri. Criminis seu delicta cõ-
 fessio. Cicero pro Ligario. Erraui, temere feci,
 prænitet ad clementiam tuam confugio, deli-
 cti veniam peto, vt ignoscas oro. Duplex est
 adfectus: pathos quando auditorum animi ve-
 hementer concitantur: & Ithos quum leniter
 solum permouentur. Hoc comœdiis, illud tra-
 gœdiis familiare. De iis, hæc sunt Ciceronis
 verba: duo sunt, quæ bene tractata ab oratore
 admirabilem eloquentiam faciunt. Quorum
 alterú est Ithicon ad naturam, & ad mores, &
 ad omnem vitæ consuetudinem accommoda-
 tum. Alterum pitheticon quo perturbátur ani-
 mi: & concitantur, in quo vno regnat oratio.
 Illud superius come, iucundum, ad beneuolen-
 tiam conciliandam paratum. Hoc vehemens
 incensum, incitatum, quo causæ eripiuntur.

Quod quum rapide fertur, sustineri nullo pacto potest, Possunt & alia ratione adfectus distingui. In lætos, qui gaudium conciliant audientis animo, vt in gratulatione. Et tristes, quum iram, indignationem, aut misericordiam mouemus. In adfectum ratione seruandum, vt ipsi videamur tales, quales cupimus auditores. Nam vt Quintilianus ait, non incendit nisi ignis, nec madescimus nisi humore, nec res vlla dat alteri colorem, quem ipsa non habet. Idem Fabius refert se vidisse histriones, qui ad huc flentes è spectaculo descendebant, tanto opere conati erant commouere populum.

De dispositione.

Aboluta inuentione, tradendæ dispositione, elocutio, memoria, pronuntiatio, Membra orationis sic disponenda. Primo loco exordium ponetur, secundo narratio, tertio diuisio, quarto confirmatio, quinto confutatio, sexto conclusio. Exigente tamen causa ordinem hunc quandoque commutamus. Probationes firmiores primo & vltimo loco: aliæ medio proferendæ sunt. Naturalis rerum ordo in compositione quoq; verborum seruari debet: vt viros ac fœminas, diem

IOA: FORTII RING.

& noctem, ortum atque occasum dicas, non
 iteminas & viros, non noctem ac diem, non oc-
 casum & exortum. Cauendum etiam ne decre-
 icat oratio, & fortiori subiungatur aliquid in-
 firmitus: vt sacrilego fur, aut latroni petulans
 Vt dispositio, ita & ordo duplex est. Naturas
 lis, quo rem, vt gesta est, narramus, artificiosus,
 quo naturalem ordinem consulto perturbas
 mus. Superior ille ad historicos & oratores:
 hic ad poetas pertinet. Poetæ enim plerun-
 que à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus
 Odisseam à tempore, quo Vlysses erat in calis-
 plus insula auspiciatur. Quæ vero præcesserant
 quomodo ad Cyclopes, ad inferos venerat, in
 insula Phæacum postea recitantur. Quemads-
 modum instructio exercitus in aciem imperas-
 tori: ita hæc pars oratori summe necessaria est.
 Etenim sicut illa in pugnando: sic in dicendo
 dispositio facile victoriam parit. Quippe dis-
 sponere aliud nihil est nisi argumenta suo
 quæque loco collocare, & velut in aciem pro-
 ducere.

Fortiora
 sæper præ-
 porenda.

De elocutione, memo-
 ria, & actione.

E Locutio tribus constat partibus, elegantia, compositione, dignitate. Elegancia sermonem purum ac latinum reddit, & verba requirit propria, vsitata, latina. Compositio continet ordinem, iuncturam, numerum. Ordinem, si sensus verborum claudatur, si diem & noctem dicamus, ortum & occasum, non contraria. Iuncturam, si crebri vocalium concursus vitentur, qui vastam atque hiantem reddunt orationem. Numerum, si eundem multorum verborum exitum vitabimus, & longam verborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum spiritum orantis lædit. Dignitas constat exornationibus verborum ac sententiarum, quas alio loco describemus. Memoria duplex est. Naturalis, vis quædam animi sedem habens in posteriore cerebri parte. Artificiosa, quæ est eadem ipsa naturalis, præceptionibus quibusdam firmata. Hæc constat locis & imaginibus. Loci sunt veluti tabulæ, in quibus rerum simulachra collocantur, Quod genus, ædes, intercolumnia, anguli, parietes. Imagines sunt similitudines earum rerum, quas meminisse volumus, vt equus, leo, canis, domus. Quæ si ordine libeat ediscere, collocabimus in primo loco equum aliquem, in secundo leonem, in tertio canem, in quarto domum. Pari forma oratio in parteis aliquot diuidi ac per imaginum excogitationem edisci potest.

In. 4.
 Rhetori.
 ad He.
 Cicero.

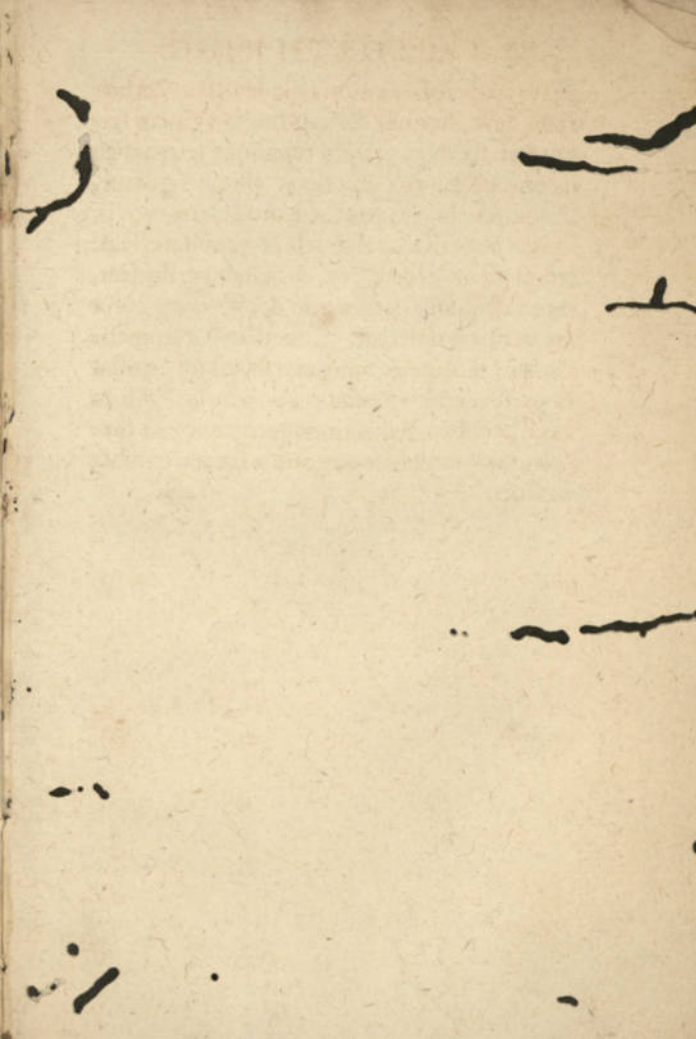
Memo-
 ria.

I O A. FORTII RING.

Nam artificiosa memoria duplex est. Verborum, quum singulis dictionibus imaginem tribuitur. Rerum, quando res aliqua seu particula orationis, vna duntaxat effigie signatur.

Pronunciatio.

Pronunciatio vel actio, est moderatio vocis, vultus & gestus, cum gratia & venustate. Hæc tria præstare debet, Vt, conciliet, persuadeat, moueat: quibus natura non deest, verum coheret, vt etiam delectet. Conciliatio commendatione morum, & orationis suauitate constat & persuadendi vis, asseueratione: monendi ratio, adfectibus. Ad actionem chironomia spectat, quæ plerumque negotium futuro exhibet oratori.

Res. $\frac{1}{P}$
5441